

Vynálezectví, autorství a vlastnictví

Souhrn

Úvod	2
1. Vlastnictví, vynálezectví a autorství	3
2. Význam vynálezectví	4
3. Význam vlastnictví	7
4. Význam autorství	9

Úvod

Jaký je rozdíl mezi duševním vlastnictvím (*Intellectual Property, IP*) a původcovstvím vynálezu, či autorstvím výsledků tvůrčí činnosti si mnoho lidí plete, nebo někdy jejich odlišnou podstatu prostě nevnímá. Povědomost o tom, jak tato práva řádně spravovat, je nicméně zásadní, protože pokud se tak děje nesprávným způsobem, může to způsobovat oslabení práv, jež se k danému duševnímu vlastnictví pojí, nebo zvyšovat riziko vzniku právních sporů.

Tento přehled základních skutečností si klade za cíl koncepty vlastnictví, vynálezectví a autorství ujasnit. Materiál vysvětluje jejich rozdílné charakteristiky a přibližuje i způsoby, jak s těmito pojmy a souvisejícími právy správně nakládat, aby každý, kdo je zapojen do procesu tvorby nehmotných statků, byl schopen je správně rozlišit a mohl se tak vyvarovat závažných problémů.

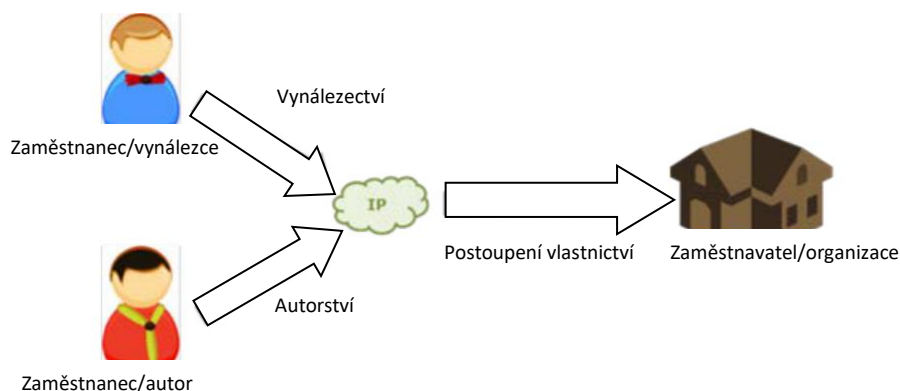
¹ Toto je aktualizovaná verze přehledu základních skutečností, který byl vytvořen a poprvé publikován v listopadu 2013.

1. Vlastnictví, vynálezectví a autorství

Vynálezectví by se nemělo zaměňovat s vlastnictvím, protože tyto koncepce se týkají různých situací. Vynálezectví vymezuje tvůrce (původce) vynálezu, tedy tak zvaného vynálezce¹. Avšak vlastnictví předjímá právo vynález mít, zejména pak mít k němu vlastnické právo. Držitel vynálezu se tedy označuje jako jeho vlastník či majitel a má z tohoto titulu právo zamezovat ostatním, aby toto duševní vlastnictví využívali. Vynálezce není vždy totožný s vlastníkem vynálezu a naopak.

Navíc, vynálezce nemusí být nutně ani autorem. Z tohoto důvodu systém práv k duševnímu vlastnictví uznává, spolu s oběma výše zmíněnými koncepty, rovněž pojem autorství. Ten se používá ve vztahu k autorským právům, přesněji řečeno v publikační sféře, v níž určitá osoba – autor, vytváří určité psané dílo nebo jinou specifickou publikaci.

Zatímco vynálezci a autoři jsou vždy fyzické osoby, vlastníky (majiteli) mohou být také právnické osoby (organizace). Vynálezci a autoři pracují často pro organizaci nebo zaměstnavatele, kteří se stávají zároveň i majiteli jejich výtvorů. To umožňuje ujednání o postoupení vynálezů či autorských děl, jež se upravují v rámci zaměstnaneckých vztahů.

Původ ilustrace: Výše uvedený diagram byl vytvořen podle upravených a doplněných obrázků převzatých z publikace © Akela NDE, http://media.scoutwiki.org/File:Icon_boy_scout.svg, and © qubodup, <http://openclipart.org/detail/170532/placeholder-isometric-building-icon-colored-dark-alternative-2-by-qubodup-170532>

Obecně platí, že výhradní práva k patentům a autorským dílům náleží vynálezci, respektive autorům příslušných děl². Tato práva se obvykle převádějí na zaměstnavatele ještě před vykonáním příslušných prací. Na tom, kdo je vynálezcem či autorem, to však nic nemění. Tyto aspekty je tedy zapotřebí znát, aby práva k duševnímu vlastnictví byla náležitě přiznána a ochráněna a aby se tak předcházelo s tím souvisejícím možným sporům.

¹ Za tvůrce se považuje také osoba, která pracuje jako designový inženýr v elektrotechnickém nebo strojírenském sektoru, i designér působící v kreativním či reklamním průmyslu. V této publikaci sice hovoříme o vynálezci, avšak právní úpravy, kterými se řídí činnost v těchto odvětvích, jsou v mnoha aspektech podobné, jako v případě vynálezců.

² K ochraně autorských práv není potřeba registrace, tato procedura však může být přesto v určitých situacích užitečná, zvláště pokud je potřeba doložit, že dílo bylo k určitému datu vlastnictvím autora. Registrace díla může rovněž předejít zneužití informací ze strany potenciálních partnerů při obchodních jednáních, protože potvrzuje, že daná informace již byla dříve vytvořena. Podrobnější informace najdete v publikaci "[Copyright Essentials](#)", kterou vydal *European IP Helpdesk*.

2. Význam vynálezectví

Všeobecně platí, že vynálezce je vždy fyzická osoba a současně i první majitel daného díla. K přiznání statutu vynálezce je třeba vyhovět dvěma hlavními požadavkům:

- Původnost (originalita) myšlenky
- Praktická uplatnitelnost

Pokud se za těchto okolností podílejí na vzniku vynálezu dvě osoby nebo více osob, potom jsou pokládány za spoluvynálezce. Aby se správně určilo, kdo je vynálezcem, mělo by se přihlížet k míře „aktivního podílu“ při vzniku vynálezu, což znamená posoudit, zda bez daného osobního přispění by vynález vůbec mohl vzniknout. Mějte na zřeteli, že zvláštní pozornost je třeba věnovat případům, kdy osoba pouze vykonává práce pod vedením jiných osob a za vynálezce ji tedy pokládat nelze³.

Vynálezce/ Spoluvynálezce	Nejde o vynálezce
Formuluje myšlenku.	Předkládá hypotézy.
Materiálně přispívá k vývoji vynálezu.	Pasivně plní předávané pokyny.
Předkládá řešení problémů.	Vykonává rutinní úkoly.
Zavádí inovaci.	Provádí ověřování výsledků.

Pokud jde o patenty, je vynálezce zároveň osobou, která má přednostní právo na udělení patentu na svoje dílo. Evropská patentová úmluva v tomto směru výslovně stanoví a předjímá, že pokud osoba, která podává patentovou přihlášku, není sama vynálezcem, potom musí být osoba vynálezce uvedena v odděleném dokumentu⁴. Tento dokument navíc musí uvádět i původ práva, jež má přihlašovatel ve vztahu k Evropskému patentu⁵. V podstatě tak patent může získat pouze vynálezce sám, nebo osoba, která jeho prostřednictvím prokáže, že je majitelem vynálezu.

V tomto směru je důležité si připravit vhodná smluvní ujednání, která budou dokládat, že přihlašovatel patentu je oprávněn žádat o patentovou ochranu daného konkrétního vynálezu.

Pokud jste organizace, budete patrně požadovat záruky, že duševní vlastnictví vytvořené vašimi zaměstnanci bude vaší organizaci patřit. Ve většině národních legislativ je to obvyklý výchozí režim⁶.

³ Projektoví manažeři či vedoucí, pokud nevykonávají žádnou vynálezceckou činnost, za vynálezce být považováni nemohou.

⁴ Pokud vynálezce není uveden, tento nedostatek musí být do určité doby napraven, jinak bude přihláška zamítnuta.

⁵ Více informací najdete v příručce pro žadatele [“How to get a European patent”](#).

⁶ Národní zákony mohou ale tento bod různě upravovat. Měli byste mít tedy povědomost o vaší národní legislativě a před dalšími kroky se vždy poradit s právníkem.

Nicméně, velmi se doporučuje, aby zaměstnanecké smlouvy obsahovaly v tomto smyslu výslovná ustanovení. V souhrnu to znamená následující:

- Veškeré duševní vlastnictví vytvořené či upravené zaměstnanci během zaměstnaneckého poměru zůstane vlastnictvím organizace.
- Zaměstnanci podepíší dokumenty upravující převod jimi vytvořeného duševního vlastnictví na organizaci.

Je třeba si uvědomit, co znamená pojem „během pracovního poměru“ s ohledem na převod vlastnických práv k vynálezu. V podstatě, vynález přechází na zaměstnavatele, pokud vynálezce tuto tvůrčí práci vykonal během plnění svých pracovních povinností. Toto jsou typické situace, kdy dochází k převodu práv k vynálezu na zaměstnavatele:

- Vynálezce zastává v rámci organizace manažerskou, nebo jinou klíčovou úlohu.
- Vynálezce při práci na vynálezu použil materiál, který mu poskytla organizace⁷.
- Vynálezce na svém vynálezu pracoval během pracovních hodin.
- Vynálezce byl na daný úkol najat.

Vynálezce lze naopak považovat za majitele patentu například za těchto okolností:

- Práce na díle započaly ještě před vlastním pracovním poměrem.
- Vynálezce použil ke vzniku díla své vlastní prostředky.
- Dílo bylo vytvořeno s pomocí vynálezceva materiálu mimo pracovní dobu.
- Vynálezce vymyslel vynález v oblasti odlišné od svého pracovního zařazení.

Tyto příklady vám mohou napomoci rozpoznat skutečného vynálezce či spoluvynálezce a uvést je správně do patentové přihlášky. Ideálním prostředkem, jak dokladovat původ vynálezu, jsou pro firmy záznamy o výzkumu a vývoji, laboratorní deníky a technické výkresy a nákresy⁸.

Sešit technických nákresů

Laboratorní deník

⁷ To platí i v případě, že práce byla vykonána mimo pracovní dobu.

⁸ V další části uvidíme, že tyto záznamy představují nezaměnitelné prostředky i v případě nakládání s vlastnickými právy.

Ačkoliv obrázky ukazují příklady papírových sešitů, je třeba poznamenat, že na trhu existují i elektronické verze, jež mohou být praktičtější, jedná-li se o uchovávání velkých datových souborů.

Celou věc lze shrnout tak, že osoby, které v jakékoliv fázi prací aktivně přispěly ke vzniku vynálezu, by měly být jasně pojmenovány, aby je bylo možné kvalifikovat jako vynálezce. Při vyplňování patentové přihlášky musí být vynálezci uvedeni jmenovitě. Měli by rovněž být informováni o tom, že se daná patentová přihláška podává, aby měli možnost své vlastnictví vynálezu potvrdit a aby případně mohli uvést i další možné spoluvynálezce.

3. Význam vlastnictví

Organizace, které provozují jako svou hlavní činnost inovační vývoj, by měly zavést systém postupování práv, který by jim umožňoval, aby se staly vlastníky veškerého duševního vlastnictví, jež vytvoří jejich zaměstnanci. Aby se předešlo budoucím sporům, měly by zaměstnanecké smlouvy uvádět výslovná pravidla upravující převody vlastnictví práv k duševnímu vlastnictví.

Zatímco v obvyklých zaměstnaneckých smlouvách se převádí, ve všeobecné formě, vlastnictví zaměstnaneckých vynálezů na organizaci (např. u zaměstnanců najatých vysloveně na úkoly v oblasti výzkumu a vývoje), za určitých situací může být vhodnější, aby duševní vlastnictví bylo upraveno individuálně, případ od případu.

Tady jsou některé běžné situace, které nejspíše přivedou k tahanicím:

- Vynálezeckou činnost realizoval najatý externí dodavatel (sub-kontraktor)⁹.
- Vynález vymyslel PhD student pracující pro výzkumnou organizaci¹⁰.
- Vynález byl vytvořen v rámci společného podniku, nebo v rámci jiných projektů spolupráce¹¹.
- V pozdější fázi, po ukončení pracovního poměru, byl vynález dále vylepšován.

Tudíž, za výše uvedených situací, se jako praktické řešení nabízí uzavřít mezi dotčenými zaměstnanci a jejich zaměstnavatelem dohodu o převodu práv, ve které budou jasně definována práva k duševnímu vlastnictví, jejichž postoupení se v rámci daného zaměstnaneckého poměru předpokládá. Ať půjde o zaměstnanecké smlouvy, nebo o dohody o převodu práv, měla by tato ustanovení obsahovat minimálně tyto body:

- ✓ Plný převod vlastnických práv k jakémukoliv vynálezu, který vzniknul v rámci zaměstnaneckého poměru, nebo k jehož vzniku bylo využito materiálů poskytnutých vynálezci jeho organizací.
- ✓ Závazek zaměstnance oznámit jakýkoliv vynález, vytvořený v rámci zaměstnání, nebo s využitím materiálu poskytnutého organizací.
- ✓ Převod vlastnictví k dodatečným vylepšením zaměstnaneckého vynálezu, které vznikly až po ukončení pracovního poměru.
- ✓ Závazek nezveřejňovat důvěrné obchodní informace.
- ✓ Závazek bývalých zaměstnanců, že nebudou pracovat pro konkurenci dříve, než důvěrné informace, s nimiž přicházeli do styku, neztratí svoji obchodní cenu.

9 Na rozdíl od obvyklého režimu standardních zaměstnaneckých vztahů, existuje obecné pravidlo, že duševní vlastnictví vytvořené nezávislou smluvní stranou, zůstává vlastnictvím této strany. Právě v této situaci, kdy organizace zadává dílčí zakázku na práce externímu dodavateli, je potřeba specifické smlouvy zvláště naléhavá.

10 V podobných případech však PhD studenti nemusí být zaměstnanci ve vlastním smyslu slova.

11 Chcete-li lépe porozumět této otázce, nahlédněte do přehledu základních skutečností "[Joint Ownership](#)".

Tato pravidla by nicméně měla být podpořena systémem kompenzací a benefitů, zejména formou specifických uznání¹², kterých se dostane vynálezci za to, že vynález vytvořili a že převedli na zaměstnavatele s tím související práva¹³.

Aby organizace měla přehled o všech aktivitách spojených se vznikem vynálezu, je žádoucí důkladně uchovávat laboratorní deníky a technické výkresy. Ty budou určitě zásadní jako doklady o datu vzniku vynálezu i o jeho autorech.

Společně s těmito záznamy, měl by vynálezce (či vynálezci) vyplňovat i přesná hlášení o vynálezech, aby bylo jasné, kdo daný vynález vytvořil a zda tento vynález má být nadále rozvíjen formou registrované ochrany (např. patentem, užitným nebo průmyslovým vzorem), nebo zda bude lépe chráněn jiným způsobem (např. obchodním tajemstvím).

V každém případě, všechny výše zmíněné záznamy by měly být srozumitelné, datované a měly by odpovídajícím způsobem dokumentovat každou fázi vývoje vynálezu, aby bylo zajištěno, že bude ochráněn tzv. vynálezecí krok. Ještě podstatnější je to, že díky těmto záznamům mohou organizace vznik vynálezů monitorovat a získávat tak přehled o duševních statcích, které samy vlastní.

Závěrem shrneme, co je žádoucí udělat, aby bylo jasné stanoveno, kdo jsou vynálezci, jaké duševní vlastnictví organizace vlastní a aby v patentových přihláškách bylo vynálezectví správně uvedeno:

- Připravte si předem jasné a srozumitelné formulace, jež budou použity v dohodách o postoupení duševního vlastnictví (tj. v zaměstnaneckých smlouvách a v dohodách o postoupení práv k duševnímu vlastnictví).
- Během vývoje neustále pečlivě zaznamenávejte vynálezecí aktivity zaměstnanců.
- Pověřte profesionála, aby dohody o postoupení IP práv připravil a prohlédl.
- Při přípravě patentové přihlášky zvažte různé požadavky na původcovství a vlastnictví vynálezu.

12 To lze učinit formou přerozdělení autorských poplatků, urychlením služebního postupu, oceněními, nebo jinými ekonomickými odměnami.

13 Ohledně kompenzací pro zaměstnance – vynálezce existují různé přístupy. Chcete-li se podívat, jak tato práva upravují národní zákony v členských zemích EU, doporučujeme publikaci Peberdy, M. - Strowel, A. "Employee's rights to compensation for inventions - a Euro-pean perspective", PLC Cross-border Life Sciences Handbook, 2009/10.

4. Význam autorství

Autorský zákon chrání autorství chápáné jako výsledek původní tvůrčí činnosti autora. To se týká literárních, hudebních, uměleckých a jiných děl duševní povahy všeobecně. Stejně jako v případě vynálezectví, existuje i zde obecné pravidlo, že autor je vždy původním majitelem daného díla a ten se pak může rozhodnout podle své vlastní úvahy, jakým způsobem bude jeho výtvor používán dalšími stranami. Nicméně pokud dílo vzniklo v rámci zaměstnaneckého poměru¹⁴ a pokud nebylo dohodnuto jinak, autorská práva k takovému dílu náležejí zaměstnavateli¹⁵.

Ačkoliv ochrana podle autorského zákona vzniká vytvořením díla automaticky, v podnicích je běžnou praxí, že se díla registrují prostřednictvím určitých *ad hoc* služeb, které nabízejí některé národní úřady duševního vlastnictví nebo soukromé organizace. V těchto případech se vyplňuje formulář, do něhož je potřeba uvést dvě různé informace – jméno autora chráněného díla a jméno osoby oprávněné k registraci autorského práva.

Stejně jako v případě vynálezectví, platí i v případě autorství podobné postupy, pokud jde o dokládání autorství a o postupování souvisejících práv¹⁶. Zde je však třeba poznamenat, že na rozdíl od jiných práv duševního vlastnictví, pokrývají autorská práva také práva osobnostní. Tato osobnostní práva mohou zahrnovat:

- Právo autora, aby byl uváděn jako autor svého díla.
- Právo na zachování celistvosti díla (tj. zákaz pozměňování, zkreslování či komolení díla).
- Právo rozhodovat o tom, zda a jakým způsobem bude dílo publikováno.
- Právo stáhnout dílo z tisku.
- Právo zabránit tomu, aby dílo bylo využíváno pro nezákonné, nemorální, nebo jiné nežádoucí účely.

Osobnostní práva jsou práva, jež se vztahují ke konkrétní osobě. To znamená, že platí obecné pravidlo, že tato práva nemohou být převedena na jiné osoby postoupením nebo licencováním¹⁷. Nicméně, v některých národních legislativách je možné se těchto práv vzdát ve prospěch organizace, buď zcela, nebo jejich částí. Aby se předešlo možnému riziku neoprávněného zasahování do díla, děje se tak na základě písemného souhlasu autora. Opět zde platí, že podobnou úpravu lze zakotvit v zaměstnaneckých smlouvách nebo v dohodách o postoupení práv.

¹⁴ K tomu viz část 2, kde je vysvětlen tento požadavek a s ním spojené aspekty.

¹⁵ Podobně jako u patentových i dalších práv k duševnímu vlastnictví, může se režim autorského práva odlišovat mezi jednotlivými státy v rámci EU. Je tedy žádoucí, abyste se rámcově seznámili s příslušnou národní legislativou ve vaší zemi a abyste věc konzultovali s právníkem ještě předtím, než podniknete konkrétní kroky.

¹⁶ Informace obsažené v předchozích částech lze použít i k ošetření autorství v rámci zaměstnaneckých vztahů.

¹⁷ V některých státech EU (např. v Lucembursku) je nicméně možné, aby osobnostní práva byla autorem trvale postoupena dalším stranám.

Užitečné zdroje

Potřebujete-li o této tematice další informace, podívejte se, prosím, sem:

- Přehled základních skutečností [“Copyright Essentials”](#)
- Přehled základních skutečností [“Joint Ownership”](#)
- Přehled základních skutečností [“New Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market”](#)
- Průvodce [“Your Guide to IP in Europe”](#)

Prohlášení

Evropský IP Helpdesk je řízen Výkonnou agenturou Evropské komise pro malé a střední podniky (EASME), jejíž politické vedení vykonává Generální ředitelství Evropské komise pro vnitřní trh, průmysl, podnikání a malé a střední podniky (DG Growth).

Informace poskytované Evropským IP Helpdeskem nemají právní nebo informativní charakter a proto nepřebíráme zodpovědnost za důsledky jakýchkoliv kroků podniknutých na základě zde uvedených informací. Navíc, tento materiál nelze považovat za oficiální názor EASME, ani Evropské komise. Ani EASME, ani Evropská komise, ani žádná osoba jednající jménem EASME či Evropské komise, nepřebírá odpovědnost za způsob, jakým budou tyto informace použity.